

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma/ Kasvatus- ja perhetyö

Katja Kotikuusi

LAPSEN OMAEHTOISEN LEIKIN TOTEUTUMINEN PÄIVÄKODISSA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

KOTIKUUSI, KATJA

Sosionomi

Työn ohjaaja

Toimeksiantaja

Maaliskuu 2013

Avainsanat

Lapsen omaehtoisen leikin toteutuminen päiväkodissa

32 sivua + 3 liitesivua

Lehtori Heli Paaso

Kouvolan kaupunki

varhaiskasvatus, omaehtoisuus, leikki

Tässä opinnäytetyössä perehdytään lasten omaehtoiseen leikkiin. Omaehtoisen leikin tutkiminen toteutettiin havainnoimalla lasten leikkiä eräässä kymenlaaksolaisessa päiväkodissa 3–5-vuotiaiden lasten ryhmässä. Havainnoinnit toteutettiin kahtena eri viikona: ensimmäinen viikko vapaan havainnoinnin menetelmällä ja toinen viikko havainnointilomakkeen avulla, joka oli tehty ensimmäisen viikon huomioiden perusteella.

Havainnointien tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon lapset saavat leikkiä omaehtoista leikkiään päiväkodissa ja millaisia ovat leikkien sisällöt sekä niiden kestoihin ja jatkuvuuteen vaikuttavat asiat. Havainnoimalla selvitettiin myös leikkien loppumiseen johtavia syitä.

Havainnointien tuloksena saatiin selville, että lapset saavat leikkiä omaehtoista eli vapaata leikkiä kyseisellä päiväkodilla hyvin paljon. Päiväkodin henkilökunta antoi lapsille leikkiaikaa ja pystyi siirtämään myös valmiiksi suunniteltuja ohjattuja tuokioita myöhempään ajankohtaan jos leikki oli hedelmällistä. Lapset leikkivät paljon tyttö- ja poikaporukoissa mutta myös yhteisleikkejä syntyi. Lasten ikäjakauma ei vaikuttanut leikkeihin, pystyttiin leikkimään porukalla vaikka joukossa oli sekä 3- että 5-vuotiaita lapsia. Tyttöjen suosimat leikit painottuivat rooli- ja mielikuvitusleikkeihin kun taas pojat suosivat seikkailu- ja sankarusleikkejä.

Opinnäytetyön teoreettinen perusta keskittyy siihen, mitä omaehtoinen leikki on ja miksi se on tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Leikki vaikuttaa lapsen kognitiiviseen, motoriseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Teoriaosiossa käsitellään myös aikuisen roolia leikkien tukijana ja niihin vaikuttajana.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

KOTIKUUSI, KATJA

Bachelor of social services

Supervisor

Commissioned by

March 2013

Keywords

Realization of Spontaneous Play in Kindergarten

32 pages + 3 pages of appendices

Heli Paaso, senior lecturer

City of Kouvola

early childhood education, spontaneous, play

The study is familiarizing with children's spontaneous play. It was executed by observing 3-5-year-old children's play in one of the kindergartens in Kymenlaakso. Observations were executed during two weeks, the first week was free observing and the second was observing with a form which was based on first week's notices.

The purpose of observations was to clarify how much children can play their spontaneous play in kindergarten and what are the themes of the play. As well as things which impact duration and continuation of it. Also the reasons why plays ended were observed.

The results of observations were that children can play spontaneously a lot. Personnel of kindergarten allow children play when the play was rich and they were able to relocate ready-made programs to later point. Children played a lot in girls' and boys' groups but also together. Age distribution didn't affect to plays, children played in groups which included also younger children. Girls preferred role and imagination plays while boys preferred adventure and heroic plays.

The theoretical part concentrates on what is a spontaneous play? And why it is important to children's development. Play impacts on children's cognitive, motoric and social development. Theoretical part concentrates also in an adult's role on supporting the play and how they influence to the play.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	LEIKKI	7
2.1	Mitä leikki on?	7
2.2	Omaehtoinen leikki	9
2.2.1	Roolileikit	10
2.2.2	Näytelmäleikit	11
3	LEIKIN MERKITYS	11
3.1	Leikki ja lapsen motorinen kehitys	11
3.2	Leikki ja lapsen kognitiivinen kehitys	12
3.3	Leikki ja lapsen sosiaalinen kehitys	13
3.4	Lapsen identiteetti ja minäkäsitys	14
3.5	Aikuisen rooli	15
4	HAVAINNOINNIN TEORIA	16
4.1	Havainnoinnin merkitys	16
4.2	Havainnointi päiväkodissa	17
4.2.1	Havainnointi tilanteeseen valmistautuminen	17
4.2.2	Leikin alku	18
4.2.3	Leikin kulku ja lopetus	18
5	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	18
5.1	Tutkimuksen tarkoitus	18
5.2	Tutkimushenkilöt	19
5.3	Havainnoinnin suunnittelu ensimmäiseen havainnointiviikkoon	19
5.4	Ensimmäinen havainnointiviikko päiväkodissa	19
5.5	Havaintoja lasten leikistä	20
5.5.1	Yhteisleikit	20
5.5.2	Tyttöjen ja poikien leikit	21

5.5.3	Leikkien yhdistäminen	21
5.5.4	Aikuisen rooli	22
5.6	Havainnointilomakkeen laatiminen	23
5.6.1	Havainnointilomake	23
5.7	Toinen havainnointiviikko päiväkodissa	24
5.8	Havainnoinnin tulokset	25
5.8.1	Mitä lapset leikkivät vapaan leikin aikana?	25
5.8.1.1	Yhteisleikit	25
5.8.1.2	Tyttöjen leikit	25
5.8.1.3	Poikien leikit	26
5.8.2	Leikkien kestot ja niiden päättyminen	26
5.8.3	Aikuisen rooli	27
6	POHDINTA	27
6.1	Leikkihavainnoinnin pohdintaa	27
6.2	Opinnäytetyön prosessi	29
6.3	Pohdintoja arjen kasvatustyöhön	30
	LÄHTEET	32
	LIITTEET	
	Liite 1. Havainnointilomake	
	Liite 2. Havainnointilomake (muokattu)	
	Liite 3. Leikkien kestot ja päättymisen syyt	

1 JOHDANTO

Lastentarhanopettaja heräsi vapaan leikin määrään päiväkodissa, kun eräs lapsi kysyi häneltä, että *”koska me saamme leikkiä?”*. Opettaja alkoi miettiä, että koska lapset saavat oikeasti leikkiä oman tahtonsa mukaisesti vapaata leikkiä. Päiväkodin päiväohjelma koostuu ohjatuista tuokioista ja ennalta määrätyistä ohjelmista. Koska lapsilla on aikaa leikkiä omaehtoista leikkiä ja toteuttaa leikkien kautta itseään, omaa kasvamistaan sekä omia tunteuksiaan leikin kautta?

Onnellinen lapsuus ei vaadi mitään urotekoja. Tavallinen arkielämä ja siihen mahtuva leikki tekevät lapsen onnelliseksi. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 21.) Leikissä lapsi rakentaa itseään sekä omaa elämäänsä. Lapsi tutkii, kokeilee ja harjoittelee erilaisia rooleja, näiden kautta hän samalla rakentaa huomaamattaan omaa identiteettiään. (Hintikka ym. 2004, 25.)

Leikin maailma on lapsen maailma, johon aikuisella on mahdollisuus käydä kurkistamassa. Lapsen maailmaan tutustuminen vaatii kuitenkin hienovaraisuutta sekä kunnioitusta. Lapsi aistii herkästi, milloin aikuinen haluaa aidosti lähestyä häntä. Lapsen maailman saattaa löytää helpommin, jos aikuinen pysähtyy hetkeksi muistelemaan omaa lapsuuttaan ja leikkejään. (Hintikka 2009, 140.)

Lapset törmäävät jatkuvasti asioihin, joita he eivät ymmärrä. Leikin avulla he käsittelevät näitä asioita ja hahmottavat ympäröivää maailmaa. Lapsi voi leikkiä sormillaan, kivillä tai pelkästään mielikuvituksessaan, olipa hän matkalla päivähoitoon tai istumassa kaupan ostoskärryssä. Hän saattaa puhella yksikseen ja olla poissaolevan oloinen, mutta siitä ei kannata huolestua: lapsi leikkii. (Hintikka ym. 2004, 81.)

Vapaaehtoisuus leikissä merkitsee sitä, että siihen ryhdytään itsensä vuoksi. Leikin merkitys on leikki itse. Tämä riittää lapsille, mutta riittääkö se aikuisille? Aikuiset kysyvät usein että, mitä leikissä oppii. Vapaaehtoisuus ja ”hyödyttömyys” ovat leikin kannalta edellytetyjä ehtoja, lapsi pystyy luonnollisesti omaksumaan leikkiessään monenlaisia taitoja ja tietoja. Lapsi ei siis leiki oppiakseen vaan oppii leikkiessään. (Kalliala 2003, 187–188.)

Sanotaan, että leikki on lasten työtä, tällöin päiväkodissa tulee olla kulloinkin soveltuvat työvälineet myös lapsille yhtä hyvin kuin aikuisille. (Helenius & Korhonen 2011, 75.)

"Mitäpä jos me aikuisetkin antaisimme sisäisen lapsemme hassutella, satuilla ja leikkiä koko elämämme ajan? Se varmasti rikastuttaisi aikuisen elämää, ja se saattaisi helpottaa lapsen varttumista, kun tietäisimme, ettei aikuisenakaan tarvitse luopua kaikesta lopullisesti. Vaikka lapsuus jää taakse, lapsenmielen voi antaa jäädä sydämeen asumaan." (Hintikka ym. 2004, 61.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on havainnoida lasten leikkiä päiväkodissa. Kuinka paljon lapset saavat leikkiä omaehtoista leikkiä, mitä he leikkivät vapaan leikin aikana ja mitkä ovat leikkien kokoonpanoja? Havainnoinnissa keskityttiin myös leikkien kes-
toihin ja siihen, miksi ne päättyivät.

2 LEIKKI

2.1 Mitä leikki on?

"Leikin merkitys on tunnustettu YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa toteamalla, että jokaisella lapsella on oikeus leikkiin. Mutta tämän oikeuden toteutuminen vaihtelee eri kulttuureissa." (Hakkarainen 2008, 99.) Yhdistyneiden kansakuntien julistus toteaa myös, että lapsella on oikeus lepoon sekä vapaa-aikaan. Lapsille tulee tarjota mahdollisuuksia osallistua kulttuuri-, virkistys- ja vapaa-ajan toimintaan turvallisen aikuisen valvonnassa. Lapselle tulee antaa aikaa myös olemiseen, unelmointiin, haaveiluun, pohdiskeluun, tutkimiseen – yksin sekä yhdessä vanhempien tai muiden aikuisten kanssa. (Leikkivä ihminen 2001, 5.)

"Poikien ja tyttöjen leikki on erilaista, eri perheissä mahdollisuudet leikkiin vaihtelevat ja leikkiä tuetaan eri tavoin. Toiminnan tasolla voi olla vaikeaa vetää tarkkoja rajoja, mikä on leikkiä ja mikä ei ole. Samoin hyvän ja huonon leikin erottaminen voi tuottaa vaikeuksia." (Hakkarainen 2008, 99.)

Leikki on yleismaailmallinen ilmiö. Lapset leikkivät kaikkialla. Aivan pienimmätkin lapset puhuvat leikistä ja leikkimisestä. Kuitenkin leikki on ilmiö, joka aiheuttaa

päänvaivaa niille, jotka haluaisivat määritellä sen yksiselitteisesti. Kysymykseen ”mitä leikki on?” täytyykin tyytyä vain kuvailemaan leikin tunnusmerkkejä. Ennen kaikkea, leikki on vapaaehtoista, siihen ei voi pakottaa eikä suostutella, ilman että se menettää jotain olennaista itsestään. Leikin viehätys ja hauskuus on seurausta spontaanista ja tiedostamattomasta tilanteesta. Leikki tempaa mukaansa ja siitä tulee ”todellista”. (Kalliala 2003, 185.)

Lapsen leikkiessä hänen kasvonsa loistavat. Hän tuntee hallitsevansa koko maailmaa, hän osaa kaiken, mitä hänen tarvitsee roolissaan osata. Lapsi rakentaa leikkiin tarvittavan ja saa kaiken näyttämään juuri siltä, miltä haluaakin. (Hintikka ym. 2004, 59.)

Leikkivä lapsi muodostaa kuvaa todellisuudesta, koska roolin esittämiseen eivät riitä pelkät tiedot aikuisen toiminnasta. Lapsen on myös oivallettava, millaisia suhteita ihmisten välillä on ja miten ihmiset suhtautuvat esimerkiksi työhön tai harrastuksiin. Vastavuoroisten roolien rakentamiseksi lapset tarvitsevat leikkiveroita, joita myös leikkikalut tai kuvitellut hahmot voivat joskus korvata. Lapsen leikkiessä, hän analysoi todellisuutta omassa mielikuvituksessaan. Yleensä lapset valitsevat leikin aiheeksi itselleen läheisen ja tärkeän teeman. (Hintikka ym. 2004, 41.)

Lapset itse määrittelevät leikin kokemustensa perusteella. ”Leikissä on kyse hauskanpidosta, ulkona olemisesta, ystävien kanssa oleilusta, vapaasta tahdosta, työelementin poissaolosta, teeskentelemisestä, näyttelemisestä, mielikuvituksesta ja fantasiasta, draamasta sekä erilaisten pelien pelaamisesta.” (Hänninen 2003, 54.)

Leikkiminen on tärkeää lapsen kokonaisvaltaisen kehittymisen kannalta. Leikissä lapsi oppii itsestään, toisista ja ympäristöstään. Kun kasvatuksessa painotetaan erityisesti lapsen aktiivista roolia, kutsutaan sitä lapsilähtöiseksi. Lapsilähtöinen kasvattaja ottaa aktiivisesti huomioon leikin, koska leikki on lapsen omaehtoista aktiivista toimintaa. Päiviin tulee järjestää runsaasti leikkiaikaa, myös kasvu- ja oppimisympäristö tulee laatia leikkiä suosivaksi, niin että se mahdollistaa monipuolisen leikin sisä- sekä ulkotiloissa. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 200–201.)

Leikkiessään lapset työstävät kokemuksiaan leikin teemasta. Jokaisen leikkijän omat kokemukset ovat erilaisia, yksilöllisiä, eivätkä roolien esikuvatkaan aina vastaa todellisuutta. Koska leikki pohjautuu lasten erilaisiin kokemuksiin, niiden yhdistäminen ja

uusien realiteettien rakenteleminen yhteisiä tarpeita varten on kokonaisuudessaan lähikehityksen vyöhykkeellä toimimista. (Hintikka ym. 2004, 49.)

2.2 Omaehtoinen leikki

Omaehtoinen leikki on lapsen päivän keskeinen sisältö. Leikki on lapselle luontainen tapa toimia ja lapsi leikkii aina kun saa siihen mahdollisuuden. Leikki tuottaa lapselle niin sanotun flow-kokemuksen, jossa ihminen on äärimmäisen keskittyneessä tilassa; leikki vie lapsen mukanaan sekä tuottaa hänelle iloa ja nautintoa. On mahdollista, että ympäristön ärsykkeet eivät pysty häiritsemään tätä saavutettua tilaa. (Karling ym. 2008, 200–201.)

Omatoiminen, vapaaleikki, on tilanne, jossa lapset saavat itse toteuttaa omia tavoitteitaan sekä tilanne jonka he suunnittelevat itse. Lapset päättävät, mihin ryhtyvät, mistä leikki alkaa sekä mihin se päättyy. He päättävät myös siitä itse, kenen kanssa leikkivät ja kuka voi osallistua. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2011, 69.)

Omaehtoiset leikit syntyvät lasten omien kokemusten, näkemysten ja elämysten pohjalta. (Karling ym. 2008, 205.) Omaehtoisissa luovissa leikeissä lapset keksivät itse leikkien sisällön ja muodon. Lapset muuntavat arjen tapahtumia omien kokemustensa, elämystensä, käsitystensä ja konkreettisten tietojensa pohjalta leikkiin sopiviksi. Vaikka omaehtoisen leikin aiheet pohjautuvat todellisuuteen, lapset eivät vain kopioi arkea vaan tulkitsevat sitä. Leikkiessään he ilmaisevat keskinäisiä suhteitaan, ajatuksiaan, asenteitaan, toiveitaan ja pyrkimyksiään. Leikkiessään lapset tahtovat luoda ja aikaansaada jotain selvästi määrättyä - eli toteuttaa leikki-ideaansa. (Hintikka ym. 2004, 41.)

Leikkiessään lapset käsittelevät huomaamattaan omia henkilökohtaisia merkityksiään, jotka tekevät leikistä samalla mielekkään. Jos leikki on lapselle merkityksetöntä, hän ei halua olla siinä mukana. Leikin henkilökohtainen merkitys siis ratkaisee, että millainen leikistä syntyy. Leikin mielekkyys antaa mahdollisuuden sitoutua niihin tekijöihin, jotka kehittävät ja opettavat lasta. Aikuisen tulee oivaltaa leikin mielekkyys, jotta hän osaa antaa riittävästi tilaa lasten omaehtoiselle leikille. Kun lapset saavat itse valita leikkinsä teeman ja ratkaista, osallistuvatko he leikkiin vai eivät, sitoutuvat he leikkiin sen edellyttämällä tavalla. Jos kuitenkin aikuinen ratkaisee asiat lapsen puo-

lesta, leikin henkilökohtainen merkitys lapselle voi jäädä syntymättä. Lapsi saattaa tästä huolimatta osallistua leikkiin, mutta hän ei sitoudu siihen samalla tavoin kuin lasten kehittämään omaehtoiseen leikkiin. Lasten on annettava työstää heille merkityksellisiä asioita, silloin kun ne ovat heille tärkeitä ja ajankohtaisia. Omaehtoisen leikin aiheet kumpuavat lasten omista kokemuksista ja he oppivat leikkiessään kulttuurista todellisuutta ja niitä taitoja, joita tarvitaan koulussa ja myöhemmässä elämässä. (Hintikka ym. 2004, 54–55.)

2.2.1 Roolileikit

Roolileikki on kaikkien luovien leikkien perusta, siinä lapsi tulkitsee elämää omalla tavallaan ja jäljittelee jonkin toisen henkilön toimintoja. Matkimisesta tässä ei kuitenkaan ole kyse vaan luovasta asioiden yhdistämisestä. Lapsen kehittämässä rooli-hahmossa on mahdollisesti nähtävissä esimerkiksi äidin identiteettiä ja piirteitä, kuten roolihahmon puhetyyli ja teot. (Karling ym. 2008, 205.)

Roolileikit eroavat toisistaan tyttöjen ja poikien välillä. Tytöille on usein tärkeää auttaa ja hoivata sekä asettua toisen asemaan. Tästä hyviä esimerkkileikkejä ovat vaikkapa kauppa-, koti- ja lääkäroleikit. Pojat hakevat usein mahdollisuuksia urotekoihin ja muovaavat seikkailuleikeissä suhdetta omiin taitoihinsa ja kykyihinsä. Tällaisista leikeistä hyviä esimerkkejä ovat salapoliisi-, liikenne- ja taisteluleikit. Leikkiympäristössä tulisi olla sekä tyttöjä että poikia kiinnostavia esineitä ja välineitä. Vaikka tasaa arvoa korostetaankin nykyisin monilla eri elämän alueilla, ei silti voi jättää huomioimatta tyttöjen ja poikien eroja. Tulisi tiedostaa, että leikillä on merkitystä sukupuoleen liittyvien taipumusten harjoituskenttänä. (Hintikka ym. 2004, 36–37.)

Leikki perustuu lapsen luomiin mielikuviin. Roolileikissä lapset ovat ensimmäistä kertaa todellisessa vastavuoroisessa yhteistoiminnassa vertaistensa kanssa eli jakavat yhdessä tehtäviä yhteisen suunnitelman perusteella. Leikissä syntyvää yhteistoiminnallisuutta tarvitaan myös myöhemmin elämässä. (Hintikka ym. 2004, 38.) 4–5-vuotiaat lapset ovat kiihkeimmässä roolileikkivaiheessa. Roolit ilmentävät vastavuoroisuutta, ne ilmentävät toisiaan täydentäviä sosiaalisia suhteita, kuten äidin ja lapsen välistä suhdetta. Roolileikeissä on mahdollista olla myös toimintaa, johon ei kuulu suoranaista vastapuolta. (Karling ym. 2008, 206.)

2.2.2 Näytelmäleikit

Roolileikeissä lapset ottavat paljon vaikutteita ympäristöstään kun taas näytelmä- ja draamaleikissä vaikutteet löytyvät kirjallisuudesta tai televisiosta. Lapset pukevat mielellänsä aikuisten vaatteita ja kenkiä ja saattavat tehdä omia spontaaneja näytelmiään sekä esityksiä. Näytelmän henkilöiden ominaisuuksista ja piirteistä voidaan keskustella lasten kanssa ja samalla harjoitella erilaisten tunteiden ilmaisua. Tämä toiminta saattaa johtaa ja antaa lisävirikkeitä lasten omaehtoiseen näytelmä- ja draamaleikkiin. (Karling ym. 2008, 206.)

3 LEIKIN MERKITYS

Olennaista oppimisessa on oppijan omat pyrkimykset ja hänen mielenkiintonsa opittavaa asiaa kohtaan. Juuri omaehtoisen leikin ja -toiminnan kautta lapsi oppii paljon uusia asioita, koska silloin hänen mielenkiintonsa kohdistuu juuri hänelle itselleen tärkeisiin asioihin. (Karling ym. 2008, 201.)

3.1 Leikki ja lapsen motorinen kehitys

Perustoiminnoissa pidetään tärkeänä lapsen omatoimisuuden vahvistumista. Pukeutulla, peseytymällä ja ruokailutilanteissa silmän ja käden yhteistyö sekä hienomotoriikka vahvistuvat ja näitä taitoja lapsi tarvitsee omatoimiseen ja riittävän nopeaan suoriutumiseen erilaisissa tilanteissa. Leikissä lapsi harjoittelee näitä samoja taitoja huomaamattaan pukemalla päälleen roolivaatteita, pukemalla nukkeja sekä käyttäen erilaisia leikkivälineitä. (Karling ym. 2008, 201.) Leikki on tosielämään vahvistavaa toimintaa, jonka tarkoituksena on harjoittaa erilaisia aikuiselämässä tarpeeseen tulevia taitoja. (Hänninen 2003, 79.) Onkin tärkeää huomioda, että lasten annettaisiin käyttää leikeissään monipuolisesti erilaisia välineitä ja materiaaleja. (Karling ym. 2008, 201.)

Leikissä lapsen lihasliikkeet tarkentuvat ja lihakset vahvistuvat. Leikkiympäristössä tulisi ottaa huomioon että lapsella on mahdollisuus leikkiä yhdessä paikassa tapahtuvia rauhallisia leikkejä mutta tulisi olla myös paikka jossa hän voi leikkiä juoksu- ja hyppyleikkejä, niin sanottuja toiminnallisia leikkejä, jotta sekä karkea- että hienomotoriikka saavat kehitystä. (Karling ym. 2008, 201–202.)

Leikkiessään ja mahdollisia leikkimateriaaleja valmistaessaan lapset harjaannuttavat hienomotorisia taitojaan ja työstävät samalla juuri niitä asioita, joihin kasvattajat tietoisella toiminnallaan pyrkivät. Välillä lapsi saattaa leikkiä jopa piirtäen. Ulkoleikit ovat hyvä mahdollisuus tarjota lapselle koko kehon hallintaa. (Hintikka ym. 2004, 53.)

3.2 Leikki ja lapsen kognitiivinen kehitys

Lapselle leikki on ajattelutoimintaa, hän erittelee omia kokemuksiaan ja niiden välisiä yhteyksiä. Lapset oppivat leikissä ja leikin kautta ymmärtämään toimintaketjuja sekä syy ja seuraussuhteita. Leikin tapahtumat järjestetään usein siihen järjestykseen kuin ne tapahtuvat todellisuudessaakin, leikissä voi kuitenkin säätää tapahtumien kestoja.

Kieli on keskeinen tekijä leikissä, koska mielikuvien jakaminen leikkijöiden kesken vaatii kieltä ja sanoja. Lapsen kielellinen ilmaisu ja sanavarasto kehittyvät leikin myötä. Abstraktin ajattelun kehittymisen myötä lapset kykenevät korvaamaan leikissä vaadittavat konkreettiset esineet mielikuvilla. Ryhmässä leikkiessään lapset tuovat mukanaan jokainen oman kokemuksensa. Perheissä toimitaan eri järjestyksessä esimerkiksi siinä, että tullaanko aamupalalle yövaatteissa vai vaihdetaanko ensin päivävaatteet. Onkin mielenkiintoista seurata, kuinka lapset pääsevät yhteisymmärrykseen leikkiessään. Samalla lapset laajentavat omaa kokemustaan, kun he saavat uutta tietoa erilaisista toimintatavoista.

Leikki kehittää myös lasten suunnitelmallisuutta. Suuri osa leikkiajasta kuluu usein suunniteluun ja asioiden järjestelyyn, tarkemmin katsottuna lapset suunnittelevat ja muotoilevat leikkiä koko ajan leikin lomassa. Myös muisti kehittyy leikin myötä, leikissä yhdistetään siihen liittyvät asiat toisiinsa, jolloin ne on helpompi muistaa. (Karling ym. 2008, 202–203.)

"Isä ajaa kotipihaan. Kun hän on noussut autosta, hänen seitsemänvuotias poikansa kurvaa pyörällään kaverinsa kanssa kertomaan, että he leikkivät rattijuoppoja. "Ajoin päin puuta", raportoi toinen pojista. Isä toteaa lyhyesti, että eihän sitä juovuksissa voi autolla ajaa ja jatkaa omia puuhiaan" (Hintikka ym. 2004, 15.)

Esimerkin isä olisi voinut lopettaa tällaisen leikin, mutta hän ymmärsi, että lasten on tärkeä saada leikkiessään käsitellä kohtaamiaan asioita ja ilmiöitä. Lapset joutuvat kohtaamaan median välityksellä paljon kielteisiä asioita, joita he pystyvät käsittelemään leikin avulla. Nykyisin media välittää paljon seksiin ja väkivaltaan liittyviä aineksia, ettei ole ihme että nämä teemat näkyvät myös lasten leikeissä. Lapset yrittävät leikin avulla ymmärtää asioita joita he kohtaavat aikuisten maailmassa. Leikkiessään lapsi ei halua vahingoittaa itseään vaan käsittelee vaikeimmat asiat mielikuvissaan, esimerkiksi "nyt tämä kuolee" tai "tämä synnyttää lapsen täältä mahasta". Lapset jäsentelevät asiat heille itselleen luonnollisella tavalla, joka ei synnytä heissä pelkoa. Leikkiessään lapset pystyvät hallitsemaan myös vaikeampia asioita. Leikki kestää aikansa jonka jälkeen siirrytään jo muihin leikkeihin. Jos aikuinen kieltää lapselta nämä leikit, voi olla että asia jää kiehtomaan häntä ja on mahdollista, että lapsi vartuttuaan haluaa oikeasti kokeilla käsittelemättä jääneitä asioita. (Hintikka ym. 2004, 16.)

Leikkiessään lapsi tutkii itseään ympäröivää maailmaa, muodostaa merkityksiä ja oivaltaa todellisuutta tilanteissa, jossa omat taidot eivät riitä aikuisen tasolle. Lapsi oppii myös ymmärtämään, miten eri ammatinharjoittajat toimivat. Esimerkiksi äidin ja lapsen välinen suhde on erilainen kuin lapsen ja naapurin tädin välinen suhde tai kaupanmyyjän ja asiakkaan suhde on erilainen kuin asiakkaiden välinen suhde. Roolileikeissä heijastuvat todelliset yhteiskunnalliset suhteet, leikki avartaa lapsen mielikuvitusta ja moraalista tietoisuutta. (Hintikka ym. 2004, 42.)

Leikki eroaa työstä ja tietoisesta oppimisesta motivaationsa vuoksi: oppimisessa ja työssä kannustimena on konkreettinen tavoite, leikissä motiivi on leikkimisessä, ei ulkopuolisissa tavoitteissa. Kun lapsi kohtaa toteuttamattomissa olevia pyrkimyksiä, leikki alkaa, hän ratkaisee ongelman asettumalla kuvitteelliseen maailmaan, jossa toiveet on mahdollista toteuttaa. Leikin motiivit ovat lapsessa itsessään ja sopivan hetken tullen lapset vain ryhtyvät leikkimään keskenään. (Hintikka ym. 2004, 42.)

3.3 Leikki ja lapsen sosiaalinen kehitys

Lapsi ei voi kehittyä ilman sosiaalisia kontakteja. Hän havainnoi aikuisten ja toisten lasten tekemisiä ja ottaa niistä elementtejä omaan toimintaansa, omaan leikkiinsä. (Karling ym. 2008, 203.)

Leikissä lapsi saa kokemuksia yhteistoiminnasta. Lasten on pystyttävä yhdessä sopimaan yhteiset säännöt, jaettavat roolit ja sovittava leikin eteneminen sekä kuvitteellisten esineiden merkitys. Leikkiin kuuluvat myös kokemukset ristiriitojen ratkaisusta. Lasten tulisikin antaa selvittää ristiriitatilanteensa leikissä mahdollisimman pitkälle ilman aikuisen puuttumista asiaan, ellei kyse ole lasten turvallisuudesta. Lapsi harjoittelee leikin lomassa myös muiden lasten huomioon ottamista. Leikin tulisi antaa olla mahdollisimman paljon lasten omaa toimintaa, usein leikit ovat niin "intiimejä", että jotkut lapset sulkeutuvat mieluusti eri tiloihin leikkimään pois aikuisen silmien ja korvien läheisyydestä. (Karling ym. 2008, 204.)

Eri kehitysvaiheissa olevat lapset hyötyvät vuorovaikutustilanteista, jotka eivät vain anna sisäistä tietoa vaan myös opettavat kommunikointitaitoja. Kun lapsi ohjaa toista lasta, hän joutuu ajattelemaan uudella tavalla. Ohjaava lapsi oppii vuorovaikutuksesta, hänen on ymmärrettävä, mitä toiset sanovat ja reagoitava sen mukaan. Ohjaaja yrittää muodostaa käsitystä siitä, mitä toinen leikkijä ajattelee ja mitä hän roolissaan tavoittelee. (Hintikka ym. 2004, 48–49.)

Leikki, jonka ajatus on muiden osanottajien kanssa sovittu, on lapselle ensimmäinen mahdollisuus harjoitella sosiaalista vastavuoroisuutta. Yhteinen leikki-idea ei aina voi olla oma idea, vaan leikissä mukana oleminen voi edellyttää sitoutumista myös jonkun toisen ideaan. Tällainen omasta ideasta luopuminen valmistaa lasta koulumaiseen työskentelyyn. Leikin aiheen lisäksi lasten on osattava sopia myös siitä, että miten ja missä leikitään. Hyvä leikki-idea auttaa lapsia sopimaan ja organisoimaan leikin kulua yhdessä. Usein monen lapsen saumaton yhteistoiminta ilman riitatilanteita on leikin ulkopuolelle mahdotonta. Lapset organisoivat leikkiä loogisesti: kun joku ehdottaa jotakin, toinen lisää ehdotukseen jotain sellaista, joka tukee alkuperäisideaa, ja koko leikki rakennetaan näin yhdessä. Leikkiessään lapset luovat monenlaisia kontakteja ja ilman näitä ei voida sopia yhteistä leikki-ideaa. Leikin edetessä lasten välille muodostuu usein suhteita, jotka voivat vaikuttaa jatkossa koko lapsiryhmän toimintaan. (Hintikka ym. 2004, 47–48.)

3.4 Lapsen identiteetti ja minäkäsitys

Leikkiessään lapselle on selkeä identiteetti. Hän puhuu voimakasta itsetuntoa ja elämän hallintaa, jossa pienimpiin ongelmiin ei takerruta. Positiivisten kokemusten myö-

tä identiteettiä vahvistuu lisää. Lapsi kokee ympäröivän arjessa ympäröivän maailman suurena, vaativana ja joskus jopa pelottavana. Lapsi joutuu kokemaan pettymyksiä ja epäonnistumisia kohdatessaan aikuisten maailmaa, mikä voi johtaa itkuun. Negatiivisia tunteita lapsi voi paeta leikkiin ja käsitellä niitä sen avulla. Lapset ottavat leikissä toisensa tosissaan: lapsi voi olla vuoroin äiti tai isä, sisko tai veli. Leikin toimiessa lapset eivät kyseenalaista roolien vaihtumista. Leikkikaverin asenteesta tulee esille täysi luottamus ja arvostus, jonka toinen leikkiä saa osakseen. (Hintikka ym. 2004, 25.)

Keskeinen asia lapsen minäkäsityksen muodostumisessa on leikki, lapsi muodostaa käsitystä itsestään sosiaalisessa vertaisryhmässä. Vastavuoroinen roolileikki on lapselle mielekäs ympäristö yhteistoiminnan harjoitteluun. Vertaisryhmä sekä aikuisen tuki edistävät lapsen oppimista. Myös tiedollisesti korkeammalla tasolla oleva lapsi voi auttaa vähemmän osaavaa lasta oppimaan. (Hintikka ym. 2004, 45.)

3.5 Aikuisen rooli

Aikuinen, joka ymmärtää omaehtoisen leikin tärkeyden lapselle, tietää, että vapaa leikki on elinehto lapsen tasapainoiselle elämälle ja kasvulle. Siksi onkin tärkeää, että aikuinen pyrkisi kasvattamaan leikistä syntyvän sotkun sietokykyään. Lasten kanssa kannattaa sopia, mihin he voivat levittää leikkinsä, ja heitä voi leikin päätyttyä kannustaa siivoamaan itse jälkensä. Kasvattajan roolissa oleva, vanhempi tai päiväkodin työntekijä, voi myös miettiä että kannattaako kaikkia leikkejä aina kerätä pois. Leikki-tilat voi raivata perusteellisesti esimerkiksi kerran viikossa. Jokaisessa paikassa on omat sääntönsä, kotona sekä päiväkodissa, joihin lapset sopeutuvat. Aikuisen tehtävänä on opastaa lasta siihen, että missä rajoissa hän saa leikkiä. Tärkeä on kuitenkin muistaa, että aikuinen omalla käyttäytymisellään osoittaa lapselle arvostavansa leikkiä ja pyrkii järjestelmään omat hommansa niin, että lapsen leikille jää tilaa. Lasten leikit ovat joskus kovin suureellisia, jolloin aikuisen kannattaa tarkasti miettiä omaa suhtautumistaan, sillä ensimmäiset leikkikokemukset vaikuttavat paljon siihen, millainen leikkijä lapsesta kasvaa. (Hintikka ym. 2004, 19.)

Leikissä asioita ei opita suoraan vaan oppiminen piilee leikin prosesseissa. Jos leikin avulla halutaan saada lapset oppimaan tavoitteellisia asioita, kyse ei ole enää lapsen omaehtoisesta leikistä. Aikuisen ja kasvattajan voi joskus olla vaikea ymmärtää, miksi

mielikuvituksen tulisi avautua lapselle ennen faktaan ja koulumaiseen oppimiseen siirtymistä. Jos aikuinen ei ymmärrä mielikuvituksen avautumisen merkitystä, hän voi huomaamattaan yrittää nopeuttaa lapsen kehitystä korvaamalla leikin entistä varhaisemmin opetuksella. Omat ja toisilta kuullut kokemukset eivät rajoita mielikuvituksen pohdiskelua vaan lapsi alkaa aidosti, aktiivisesti ja tietoisesti olla kiinnostunut asioista. Vaikka lapset leikin kautta pakenevat todellisuutta, alkavat he kuitenkin mielikuvituksensa ansiosta päästä aikaisempaa syvällisemmin ja paremmin siihen kiinni. (Hintikka ym. 2004, 56–57.)

4 HAVAINNOINNIN TEORIA

4.1 Havainnoinnin merkitys

Leikki on tärkeää lapselle, mutta ei se ole merkityksetöntä myöskään aikuiselle. Aikuinen saa lasten leikkiä havainnoidessaan tietoa leikkivien lasten kehitystasosta sekä vihjeitä siitä, millaisella tasolla lasten yhteistyötaidot ovat. Aikuinen voi tukea ja ohjata leikkijöitä tarvittaessa, jolloin on mahdollisuus monipuolistaa leikkiä. Lapset jäljittelevät aikuisia leikkiessään sekä samalla rakentavat omaa minäänsä, muodostavat tavoitteitaan ja muokkaavat elämänpolkuaan. Leikkiessään lapset tutkivat erityisesti ihmisten välisiä suhteita. (Hintikka ym. 2004, 36.) Aikuisen on mahdollista saada arvokasta tietoa lapsen kehityksestä ja lasta kiinnostavista asioista, joita hän voi jatkossa käyttää hyödykseen esimerkiksi suunniteltaessa teemoja tai projekteja. (Karling ym. 2008, 208–209.)

Leikkiä havainnoivan on hyvä pysähtyä miettimään, mitä lapset oikeastaan leikkivät ja miksi. Kannattaa kiinnittää huomiota myös siihen, miten leikkijöiden motiivit eroavat toisistaan ja miten ne kuvaavat lapsen kehitystä. (Hintikka ym. 2004, 37.) Lapset pystyvät usein myös ohjaamaan toisiaan, jos aikuinen ymmärtää antaa sille sijaa. (Hintikka ym. 2004, 45.)

Seurattuaan upeaa leikkirupeamaan aikuinen voi tuntea uudistuneensa. Tällainen tunne voi syntyä, jos on aikaa tarkkailla leikkiä. Aikuinen voi joskus toimia leikissä apuna, mutta yleensä siihen ei ole tarvetta. Parhaat leikit voivat jatkua päivästä toiseen, leikkiin tulee sivujuonteita uusista kokemuksista ja uusilta leikkijöiltä. (Hintikka ym. 2004, 59.)

Ymmärtääksemme mistä leikissä on kysymys, tulee meidän aikuisten mennä lähelle lapsia. Pelkästään leikkiä havainnoimalla voi päätellä, onko kyseessä levoton juoksentelu ja melskaaminen vai esimerkiksi koomassa olevan potilaan pelastaminen. Leikit saattavat nostaa päiväkodin melutasoa, mikä on periaatteessa huono asia. Aikuisen tehtävä on huolehtia, ettei päiväkodissa ole liian meluisaa, mutta ei leikkiä pilaamalla. Joitakin leikkejä ei pysty huutamatta leikkimään. (Kalliala 2003, 193.)

"Kuusivuotias tyttö valittaa aikuisten ymmärtämättömyyttä: "Opet sanoo päiväkodissa, että me ei saada leikissä huutaa, mutta ne on ihan tyhmiä. Miten me voidaan leikkiä Titanicia, jos me ei saada huutaa!"". (Kalliala 2003, 193.)

Kasvattajat kertovat, että lasten havainnointi ”pakotti” heidät olemaan aidosti läsnä ja kuuntelemaan lasta arjen tilanteissa eikä vain ohjattujen tuokioiden aikana. Pelkästään aikuisen aktiivinen läsnäolo havainnoimassa lapsia leikissä toimii rikastavana tekijänä, tukee lasten toimintaan sitoutumista sekä pidentää lasten leikkiin käyttämää aikaa. (Heikka ym. 2011, 63.)

4.2 Havainnointi päiväkodissa

Päivähoidossa aikuiset voivat spontaanisti kiinnittää huomiota lasten leikkiin mutta leikkitilanteita kannattaa havainnoida myös jäsentävästi. (Karling ym. 2008, 178.). Leikkiessään lapsi kertoo tarinaa itsestään. Aikuisen on mahdollista oppia lapsesta ja hänen ajattelustaan paljon leikkiä havainnoimalla. (Hintikka ym. 2004, 77.)

4.2.1 Havainnointi tilanteeseen valmistautuminen

Ensin tulee selvittää havainnoitavan ryhmän yleinen valmius leikkiin. Milloin ja missä syntyvät lasten omat kehittelemät leikit? Mukana kannattaa olla havainnointia helpottavia muistiinpanovälineitä, sekä myös mahdollisesti nauhuri tai videokamera. Havainnointia helpottaa, jos lapset ovat tottuneet aikuisen läsnäoloon sekä muistiinpanojen tekemiseen, tällöin lapset eläytyvät paremmin omaan leikkiinsä ja unohtavat havainnoitsijan. (Karling ym. 2008, 179.)

4.2.2 Leikin alku

Tärkeää on kirjata muistiin mahdollisimman tarkasti seuraavia asioita. Mistä leikkiin siirryttiin, kuka toimi leikin aloittajana, kuka määritteli mm. leikkipaikan ja leikkiin osallistuvat lapset ja milloin leikki alkoi sekä ketkä osallistuivat leikkiin, ketkä lähtivät mahdollisesti pois kesken leikin tai tulivat kesken leikin mukaan. Kannattaa huomioida, minkä ikäisiä leikkiin osallistuvat lapset olivat sekä millaisia rooleja leikkijöillä oli ja miten roolit muodostuivat. Leikin kulun kannalta on tärkeää myös huomioida millaisia leikkivälineitä leikissä käytettiin (valmiit lelut, itse tehdyt lelut ja mielikuvitusvälineet) (Karling ym. 2008, 179.)

4.2.3 Leikin kulku ja lopetus

Muistiin on hyvä kirjata leikin sisältö sekä leikin ja roolien mahdolliset muutokset. Havainnoijan kannattaa havainnoida myös leikin koossapysymistä, aikuisten osallistumista ja sen vaikutusta leikin kulkuun sekä mahdollisia leikin kulkuun vaikuttavia häiriöitä. (Karling ym. 2008, 179.)

Leikin loputtua havainnoijan tulee kirjata ylös miksi leikki loppui, miten se lopetettiin, kuka sen lopetti, mihin aikaan se loppui ja mitä sen jälkeen ryhdyttiin tekemään? (Karling ym. 2008, 179.)

5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena oli havainnoida lasten leikkiä päiväkodissa. Keskeisenä teemana oli lasten omaehtoisen leikin havainnointi, kuinka paljon se toteutuu ja mitä lapset leikkivät omaehtoisen leikin aikana.

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Mitä lapset leikkivät vapaanleikin aikana?
2. Millaisia ovat tyttöjen ja poikien leikit sekä yhteisleikit?

3. Leikkien kestot ja miksi leikit loppuivat?

4. Mikä on aikuisen rooli leikin kulussa?

5.2 Tutkimushenkilöt

Havainnoin kymenlaaksolaisessa päiväkodissa 3–5-vuotiaiden lasten ryhmässä. Ryhmä koostui 24 lapsesta ja ryhmässä toimi 2 lastentarhanopettajaa sekä 2 lastenhoitajaa, joista toinen on osa-aikaeläkkeellä. Ryhmässä on 11 tyttöä ja 13 poikaa. Havainnointieni aikana ryhmässä oli myös lähihoitaja opiskelija.

(Taulukko 1. Lasten ikäjakauma päiväkodissa.)

3-vuotiaat	6 lasta
4-vuotiaat	12 lasta
5-vuotiaat	6 lasta

Maanantaisin päiväkodilla on aina leikkipäivä, jolloin ei ole pienryhmä toimintaa ol- lenkaan vaan koko päivän sisältö on varattu leikille. Lapset saivat leikkipäivänä tuoda myös omia leluja päiväkodille.

5.3 Havainnoinnin suunnittelu ensimmäiseen havainnointiviikkoon

Ensimmäiseen havainnointiviikkoon valmistauduin perehtymällä leikin havainnoin- tiin. Keräsin teoriaa leikin havainnoinnista ja sen merkityksestä lapselle.

Kyseisen havainnointiviikon halusin toteuttaa vapaan havainnoinnin periaatteella. En ollut aiemmin käynyt kyseisessä päiväkodissa, joten koin että minun on helpompi läh- teä havainnoimaan vapaasti ja tutustua samalla päiväkodin fyysisiin tiloihin sekä lap- siin. Halusin perehtyä lasten leikkiin ilman lomaketta ja tehdä huomioita sekä havain- toja ilman rajaavia tekijöitä.

5.4 Ensimmäinen havainnointiviikko päiväkodissa

Toteutin ensimmäisen havainnointiviikon viikolla kahdeksan ja olin päiväkodilla nel- jänä päivänä, maanantai- ja tiistai-aamupäivinä sekä keskiviikko- ja torstai-iltapäivinä.

Kahtena ensimmäisenä päivänä huomasin, kuinka lapset keskittyivät enemmän minuun kuin omiin leikkeihinsä. Olin kuitenkin vieras ihminen päiväkodilla ja heitä luonnollisesti kiinnosti, että kuka olen ja mitä olen tekemässä. Esittelin itseni lapsille ja kerroin, että olen katselemassa heidän leikkiään, jolloin he tiesivät, miksi olen päiväkodilla ja jatkoivat omia touhujaan kuin en olisikaan paikalla.

Vapaan havainnoinnin viikolla halusin tarkkailla erityisesti sitä, että kuinka paljon lapset saavat leikkiä vapaasti, mitä he haluavat leikkiä eli mitkä ovat heidän suosikki leikkejään ja mitkä ovat heidän leikkikokoonpanojaan. Havainnoidessani huomasin, että on tärkeää kirjata ylös myös syitä leikkien loppumiseen sekä siitä, kuinka aikuinen vaikuttaa leikin kulkuun.

Kyseisellä viikolla päiväkodilla oli menossa hiihtoviikko, joka olisi vienyt aikaa lasten omalta leikiltä. Päiväkodin henkilökunta oli kuitenkin päättänyt jättää tältä viikolta ohjatut pienryhmätuokiot vähemmälle, jotta lasten leikille jää enemmän aikaa. Mielestäni tämä oli hyvä asia, kasvatusvastuussa olevat henkilöt tiedostivat leikin tärkeyden lapselle ja muokkasivat päiväohjelmaa niin, että leikille jää tilaa.

Aikuinen voi järjestää lasten leikille suotuisat olot varaamalla riittävästi leikkiaikaa päiväjärjestykseen, sekä sisällä että ulkona. Leikkiä ei saisi turhaan häiritä ja keskeyttää sekä lapsille tulisi antaa aikaa lopettaa leikkinsä sisällöllisesti rauhassa. Jos kuitenkin leikkiin täytyy puuttua, tulee se tehdä hienovaraisesti sisällyttämällä viesti leikkiin. ”Sen sijaan, että sanoisi suoraan: ”Tule syömään, ruoka on valmista”, hän voi sanoa: ”Taitaapa teidän perheellä jo olla nälkä. Vieressä sijaitsevassa ravintolassa on tarjolla ruokaa. Tervetuloa!”” Karling ym. 2008, 208.)

5.5 Havaintoja lasten leikistä

5.5.1 Yhteisleikit

Ensimmäisellä havainnointiviikolla nousi esiin paljon erilaisia leikkejä, joita lapset leikkivät. Tyttöjen ja poikien yhteisleikeissä suosiossa oli erityisesti kauppaleikki, jolle ole varattu erikseen oma kauppaleikkihuone, missä oli kaupan tuotteita hyllyillä ja vaatteita rekeissä sekä oma pöytä kauppiaille, jossa oli kassakone ja vaihtorahaa. Toinen lasten yhteinen suosikkileikki oli kotileikki, jota he leikkivät kotileikille varatulla

parvella. Parvella oli kodinomainen tunnelma, siellä oli oma pieni keittiö ja astioita sekä ruuanvalmistusvälineitä, pöytiä ja tuoleja sekä kodin perustarvikkeita, kuten silityslauta ja -rauta. Parvi oli kuin oma pieni koti pienoiskoossa. Se oli erikseen oma tilansa ja siellä oli vain kodin tarvikkeita, lapset saivat rauhassa eläytyä kotileikkiin ilman häiriötekijöitä. Kolmantena suosikkileikkinä nousi esiin kampaamoleikki. Kampaamo oli rakennettu vessaan, jota ensin pitkään ihmettelin. Kuitenkin huomasin, että leikkiympäristöstä oli haluttu tehdä mahdollisimman todenmukainen. Vessassa oli kaksi peliä ja tuolit peilien edessä, aivan kuin oikeassa kampaamossa asiakas istuu peilin edessä nähdessä kampaajan työskentelyn. Vessasta löytyi myös kampaajalle varattu hyllykkö, jossa oli kampaajan tarvitsemia tarvikkeita kuten pinnejä, papiljotteja, leikkisakset ja hiustenvärjäystarvikkeita. Kampaamossa oli myös oikea värikartta, josta sai värinäytteitä irti, ja kampaaja pääsi testaamaan värin sopivuutta asiakkaan päähän. Kampaamon eli vessan ulkopuolella oli odotuspenkki, jolla lapset odottivat kampaamoon pääsyä selaten kirjoja, aivan kuin oikeassa kampaamossa.

5.5.2 Tyttöjen ja poikien leikit

Tyttöjen suosiossa olevia leikkejä olivat inkkarileikki, missä intiaanit asuivat tiipiissä ja kävivät kaupassa ostoksilla, kissaleikki, jossa tytöt olivat kissanpentuja, eläintarhalleikki, jota leikittiin omien kotoa tuotujen pehmolelujen kanssa, heppaleikki, jossa ratsastettiin päiväkodin keppihevosilla niityllä ja välillä esteiden yli, sekä discoleikki, jossa tytöt pääsivät tanssimaan musiikin tahdissa. Vapaan leikin aikana tytöt halusivat myös värittää värityskuvia sekä pelata pelejä aikuisen kanssa.

Poikien suosimia leikkejä olivat ritarilinna, jossa ritarit taistelivat toisiaan ja vihollisia vastaan, pyssyleikit, joissa pojat rakensivat legoista ja muista välineistä aseita ja taistelivat niiden kanssa toisiaan vastaan, pikkuautot sekä majaleikki, jossa he saivat itse rakentaa majansa. Myös pojat pitivät värityskuvista sekä pelien pelaamisesta aikuisen kanssa.

5.5.3 Leikkien yhdistäminen

Eräs parhaiten leikkiä edistävä tekijä oli leikkien todenmukaisuus. Päiväkodin henkilökunta antoi lapsille mahdollisuuden yhdistää suosikkileikkejään. Kauppiaat kävivät kampaajalla laittamassa hiuksensa kuntoon, kotileikissä olevat henkilöt olivat joko

töissä kampaajina tai kävivät kampaajalla sekä kävivät ostamassa kotiin ruokaa kaupasta ja kampaajat olivat asiakkaina kaupassa hakien ruokaa töihin. Tämä leikin piirre oli arjen tuomista leikkiin, normaalistikin ihmiset käyvät kaupassa, töissä ja kampaajalla sekä ovat kotona. Myös lääkarileikki otettiin mukaan leikkien yhdistämiseen, kauppiaat kävivät välillä lääkärissä kuten myös kotileikin henkilöt. Kyseinen leikki olisi varmasti jatkunut vaikka kuinka pitkään, ellei olisi tullut ulkoilun aika, jolloin leikit siivottiin pois.

5.5.4 Aikuisen rooli

Aikuiset olivat mahdollistamassa lasten leikkiä. Päiväkodin aikuiset olivat kiinnostuneita lasten omista leluista, mikä sai myös muut lapset kiinnostumaan niistä ja lapset saivat leikin aikaan omien lelujensa kautta ja ottivat leluista teeman leikkiinsä. Lapsille annettiin mahdollisuus keksiä itse tuleva leikkinsä, mutta jos jostain syystä ei mitään tullut mieleen, aikuinen auttoi antamalla ideoita ja ehdotuksia, ei kuitenkaan kerhtonut suoraan, että "nyt sinun tulee leikkiä tätä". Välillä lapset pyysivät aikuisia leikkiin mukaan, kuten kampaajalle asiakkaaksi, kun taas joskus he vain ilmoittivat aikuiselle, että hän kuuluu leikkiin.

Tytöt leikkivät kissaleikkiä. He ilmoittivat aikuiselle, että "*Sinä olet äitikissa!*", jolloin aikuinen kuului mukaan leikkiin. Aikuinen, joka oli leikissä äitikissana, kommentoi välillä lasten eli pentujensa touhuja, ja hetken kuluttua lapset jatkoivat keskenään kissaleikkiä, tietäen kuitenkin että "äitikissa" on tarvittaessa paikalla.

Aikuinen voi tehdä omia töitään mutta tulee hänen kuitenkin pysytellä kuulomatkan päässä ja auttaa leikkiä tarvittaessa, hän voi sanoa jotain leikkiin sopivaa tai osoittaa muulla tavalla hyväksyvänsä leikin. Aikuisen ei kuitenkaan tarvitse itse varsinaisesti leikkiä, riittää että hän näyttää olevansa juonessa mukana. (Hintikka ym. 2004, 12–13.)

Leikkiin sai kuulua myös ääntä, jos se kuului olennaisena osana leikkiin. Varsinkin poikien leikeissä oli enemmän ääntä kun sotilaat, ritarit tai hirviöt taistelivat. Ymmärrettiin, että taistelutilanteissa kuuluu ääntä myös oikeassa elämässä eikä sitä kielletty. Poikien leikki sai pysyä mahdollisimman todenmukaisena kun aikuinen mahdollisti äänenkäytön taistelutilanteissa. Aikuiset kuitenkin tarkkailivat leikkejä, ja osasivat

tarvittaessa puuttua niihin. Joskus huutaminen ja juoksu eivät kuuluneet leikkiin ja aikuinen osasi puuttua siihen kysymällä lapsilta heidän leikistään ja juoksun tarkoituksesta.

Leikkiin puuttuminen voi joskus olla myös hankalaa, esimerkiksi poikien sota tai taisteluleikkien osalta. Poikien leikki saattaa joskus yltyä riehakkaan näköiseksi, jos on menossa sota tai jokin muu taistelutilanne, kuitenkin he leikkivät sulassa sovussa. (Hintikka ym. 2004, 15.)

5.6 Havainnointilomakkeen laatiminen

Halusin laatia toista havainnointiviikkoa varten lomakkeen, jonka pohjalta lähden tekemään havainnointeja. Lomakkeeseen halusin nostaa ensimmäisellä viikolla näkeväni keskeisiä asioita ja leikkejä sekä muokata lomakkeen vastaamaan laatimiini tutkimuskysymyksiin.

5.6.1 Havainnointilomake

Tein koosteen ensimmäisen viikon havainnoinneista ja sen perusteella aloin tehdä ja muokata lomaketta. Koen, että minun oli helpompi suunnitella lomake vasta toista havainnointiviikkoa varten, koska olin ollut jo päiväkodilla ja minulla oli jonkinlainen pohja havainnointeihin, lapsiin sekä heidän leikkeihinsä.

Päätin tehdä havainnointilomakkeen taulukkomuotoon, jotta se olisi mahdollisimman selkeä täyttää ja lukea myöhemmin. Ensin keräsin lomakkeeseen lasten suosikkileikkejä, joita he olivat leikkineet joka päivä aiemmalla viikolla. Esiin nostin koti-, kauppa-, lääkäri- ja kampaamoleikin, jätin myös kaksi tyhjää saraketta muille vapaille leikeille. Vapaat sarakkeet halusin jättää lomakkeeseen siksi, että lapsilla tulee varmasti olemaan myös uusia leikkejä.

Nostin havainnointilomakkeeseen kohdat: ketkä leikkivät?, aloitus- ja lopetuskelonajat, miksi leikki loppui, leikin sisältö, aikuisen rooli sekä vapaan kohdan muille huomioille. Mielestäni nämä asiat olivat ensimmäisen viikon perusteella merkityksellisiä seikkoja leikin sujuvuuden ja jatkuvuuden vuoksi sekä myös tutkimuskysymyksiini vastaavia tekijöitä.

Kohdassa ketkä leikkivät, halusin tuoda esiin leikkikokoonpanoja: ketkä leikkivät yhdessä ja mitä he leikkivät?, onko leikissä mukana vain tyttöjä tai poikia vai molempia? Lisäsin lomakkeeseen aloitus ja lopetus kellonajat, koska halusin seurata leikkien kestoja tarkemmin kuin aiemmalla viikolla. Seuraavana kohtana oli kysymys: "miksi leikki loppui?". Mielestäni leikin kannalta oli olennaista seurata, että miksi leikit lopuivat ja mitkä seikat siihen ovat mahdollisesti vaikuttaneet. Kohdassa leikin sisältö, halusin nostaa esiin leikin keskeisiä piirteitä ja sisältöä. Ensimmäisellä viikolla huomasin, että pelkästään aikuisen läsnäololla on vaikutusta leikin keston ja pysyvyyteen, siksi halusin nostaa kohdan "aikuisen rooli?" lomakkeeseeni. Viimeisenä kohtana oli "muista huomioita", johon halusin kirjata lasten tekemisiä ja sanomisia leikin lomassa, miten he kommunikoivat keskenään ja millainen vuorovaikutus vallitsee leikin aikana.

5.7 Toinen havainnointiviikko päiväkodissa

Toisen havainnointiviikon tein viikolla 10. Kyseisellä viikolla olin päiväkodilla maanantai ja tiistai aamupäivinä sekä keskiviikko ja torstai iltapäivinä. Ajankohdat olivat samoja kuin aiemmalla havainnointiviikolla, koska halusin saada saman otoksen ja aikataulun havainnoiteihin, jotta havainnot pysyvät aikataulultaan ja lasten vireystilalta samoina. Koska tutkimushenkilöt ja päiväkoti pysyivät samoina, halusin pitää myös kellonajat ja päivät samoina, näin minulla olivat samat lähtökohdat toiseen havainnointiviikkoon kuin ne olivat ensimmäisellä havainnointiviikolla.

Kyseinen havainnointiviikko oli heti hiihtoloman jälkeen, ja havaitsin lapsissa pientä levottomuutta ja loman jälkeistä arkeen totuttelua. Leikit alkoivat kuitenkin sujua, kun tutut kaveriporukat löytyivät jälleen.

Ensimmäisen havainnointipäivän aikana huomasin, että kampaamoleikki oli poistettu käytöstä. Se oli laitettu hetkeksi tauolle, jotta lasten mielenkiinto leikkiä kohtaan pysyisi yllä myöhemminkin. Myös lääkarileikki oli siirretty sivuun, mutta sen kuitenkin sai halutessaan varastosta mukaan leikkiin. Päiväkodin henkilökunta kertoi, että muutos oli tehty sen vuoksi, että lapset saavat lisää vaihtelua leikkeihinsä eivätkä jää aina samaan tuttuun ja turvalliseen leikkiin. Näiden huomioiden perusteella muokkasin seuraavaksi päiväksi havainnointilomakettani, niin että jätin siitä pois kohdat "lääkäri-

leikki" sekä "kampaamoleikki" ja kyseiset kohdat jäivät tyhjiksi odottamaan lasten uusia leikkejä.

5.8 Havainnoinnin tulokset

5.8.1 Mitä lapset leikkivät vapaan leikin aikana?

5.8.1.1 Yhteisleikit

Toisella havainnointiviikolla tyttöjen ja poikien yhteisleikkejä oli vähemmän kuin ensimmäisellä viikolla. Toisen viikon aikana yhteisleikkejä olivat junaradan rakennus ja junaleikki, jossa lapset rakensivat yhdessä junaradan ja ajoivat junilla sekä yhdistetty koti- ja kauppaleikki, jossa kodin asukkaat kävivät kaupassa ostoksilla hakemassa ruokaa ja vaatteita. Ulkona tapahtuvia yhteisleikkejä oli tällä viikolla enemmän kuin aiemmalla viikolla. Ulkona yhdessä leikittiin pulkkamäen laskua sekä sankarit ja prinsessat -leikkiä, jossa pojat olivat sankareita ja suojelivat tyttöjä, jotka olivat prinsessoja.

5.8.1.2 Tyttöjen leikit

Tytöt leikkivät tämä viikon aikana kotileikkiä, yläparvella pikkukodissa; omilla leluilla, joiden kanssa syntyi leikkiä, jäänveistoa ulkona, kauppaleikkiä, kauppaleikkihuoneessa, heppaleikkiä, keppihevosten kanssa, dinosaurisleikkiä sekä lääkärileikkiä.

Tyttöjen leikeistä dinosaurisleikki oli pysyvä leikki samalla kokoonpanolla. Samat tytöt leikkivät kyseistä dinosaurisleikkiään kolmena eri ajankohtana. Leikki päättyi aina siihen, kun aikuinen ohjeisti lapsia siivoamaan ja valmistautumaan ulkoiluun. Tytöt kuitenkin halusivat seuraavana vapaalle leikille varattuna aikana jatkaa samaa dinosaurisleikkiä. He keräsivät dinosaurukset takaisin lattialle ja kertoivat yhdessä mitä viimeksi leikissä oli tapahtunut ja jatkoivat leikkiään yhdessä. Leikissä tytöt ilmensivät vuorovaikutustaitojaan kysymällä toiselta "*sopiiko, että..?*" sekä "*voisko tää tehdä nyt näin..?*". Kyseisestä leikistä ei myöskään puuttunut mielikuvitusta, lausahdus "*Sopiiko, että tää isi synnytti sen vauvan?*" kertoo että lapsille leikissä kaikki oli mahdollista.

5.8.1.3 Poikien leikit

Poikien suosimia leikkejä olivat kauppaleikki, kauppaleikkihuoneessa, ritarilinna, va-koiluleikki, sekä ulkona että sisällä, pyssyleikki, pehmopalikat, rakenteluleikki, pikku-legoleikki sekä jääkiekkoleikki, joka tuli suoraan arjesta.

Edellisenä päivänä oli ollut KooKoo–Tuto-jääkiekkopeli, jossa KooKoo voitti 10–1. Pojat halusivat leikkiä sisällä jääkiekkoleikkiä, johon he osasivat nimetä tarkasti KooKoon ja Tuton eri pelaajat. Kun siivouksen aika tuli, toinen pojista sanoi *kun mennään ulos, niin pelataan sit lätkeä*.

Yksi poikien pitkäkestoisimmista leikeistä oli pikkulegoilla rakenteluleikki. Myös pienimmät pojat, 3-vuotiaat, jaksoivat keskittyä yli tunnin ajanjaksoksi pikkulegoilla rakenteluun kun rakentelu seurana oli isompia, 5-vuotiaita, poikia. Pienimpien leikkijöiden hienomotoriikka ei aina riittänyt kaikkien esineiden kokoamiseen, mutta isommat pojat auttoivat heitä ja leikki pääsi jatkumaan. Välillä legoleikissä pienet leikkivät keskenään ja isommat keskenään, kun taas aika ajoin leikki oli kaikkien yhteistä touhua. Pienimmät lapset eivät päässeet turhautumaan leikissä, koska heillä oli isompia poikia avustamassa tarpeen vaatiessa.

5.8.2 Leikkien kestot ja niiden päättyminen

Suurin osa leikeistä kesti yli puoli tuntia ja lapset jaksoivat keskittyä oma keksimäänsä leikkiin hyvin. Poikien ja tyttöjen leikkien kestoissa ei ollut suuria eroja, sekä pojat että tytöt pystyivät leikkimään lähes tunnin pituisia leikkejä useammin kuin kerran.

Suurin osa leikeistä päättyi aikuisen siivous ja ulkoilu kehotukseen. Lapset olisivat mahdollisesti jaksaneet leikkiä vielä pidempään omia leikkejään mutta leikkien tuli väistyä ulkoilun tieltä (liite 3). Muutamia kertoja siivouskehotuksen yhteydessä lapset kysyivät toisiltaan, että *"jatketaanko samaa leikkiä ulkona?"*, mutta usein leikit vaihtuivat ulkoilun myötä, mutta leikkikaverit pysyivät kuitenkin samoina. Poikien leikki päättyi muutaman kerran myös kyllästymiseen tai levottomuuteen, joka aiheutui leikki-innon tai -idean lopahtamisesta. Tyttöjen kohdalla muutaman kerran leikki päättyi kun he saivat sen itse lopetukseen ja siirtyivät kirjan luku puuhiin. Siivous kehotuksen myötä lapset pystyivät myös muokkaamaan siivouksen mukaan leikkiinsä.

Aikuinen kertoo kotileikkiä leikkiville tytöille, että on aika siivota ja siirtyä pukemaan. Lapset kuiskivat toisilleen: *ei siivota vielä, vaan jatketaan leikkiä!*, hetken kulluttua tytöt alkavat laulaa *siivota, siivota, siivota täytyy tavarat on mullin mallin* ja kuuluu siivouksen ääniä. Laulun jälkeen kuuluu kommentti *kotona on nyt siistiä!*, ja tytöt siirtyvät alakertaan pukemaan. Tytöt ottivat siivouksen mukaansa kotileikkiin, koska kotonakin täytyy siivota.

5.8.3 Aikuisen rooli

Pääsääntöisesti aikuisen rooli lasten leikin kulussa oli olla tarkkailijan roolissa. Lapset keksivät itse leikkinsä ja ehdottivat leikkikaveriaan aikuiselle. Päiväkodin aikuiset kuitenkin pitivät huolen siitä, että kaikki pääsivät johonkin leikkiin mukaan eikä kukaan jää ulkopuoliseksi ja yksin, paitsi halutessaan leikkiä yksin. He auttoivat myös leikin keksimisessä, jos lapset eivät itse keksineet leikki-ideaa. Aikuiset auttoivat leikkiin liittyvien esineiden ja tavaroiden kasaamisessa, esimerkiksi heppaleikissä tarvittiin esteitä jotka aikuinen auttoi rakentamaan. Aikuiset olivat myös kiinnostuneita lasten leikistä, etenkin poikien rakenteluleikkiin oli helppo mennä mukaan kysymään lapsilta heidän rakentamista pyssyistä, jolloin lapset innoissaan alkoivat esitellä rakennelmiaan.

6 POHDINTA

Leikkiessään lapsi on tosissaan, aikuinen voi sytyttää tai lopettaa leikin hyvinkin pienillä eleillä. Aikuisen tulee tarkoin ajatella omaa käytöstään ja suhtautumistaan leikkiin. Oikeanlainen tilannetaju ja leikin arvostaminen saattavat synnyttää upeita leikkejä, kun taas vähättely ja naureskelu saattavat saada lapsen nolestumaan ja lopettamaan leikkinsä. Lapsi ansaitsee sen, että aikuinen suhtautuu hänen leikkiinsä vakavasti ja kunnioittavasti. Lapset eläytyvät leikkeihinsä kokonaisvaltaisesti, ja se saattaa joskus tuntua aikuisista huvittavalta. Kukaan aikuinenkaan ei pidä, että hänen toimilleen nauretaan, joten miksi lapsi pitäisi siitä? (Hintikka ym. 2004, 12.)

6.1 Leikkihavainnoinnin pohdintaa

Päiväkodilla lapset saivat leikkiä paljon omaehtoista leikkiään. Heille annettiin mahdollisuus keksiä itse omat leikkinsä ja aikuinen avusti tarvittaessa leikin ideoinnissa.

Päiväkodin henkilökunta oli myös valmis siirtämään ohjattuja tuokioita myöhempään ajankohtaan lasten leikin tieltä. Osattiin antaa lasten vapaalle leikille arvostusta ja merkitystä antamalla aikaa leikkiin. Oli hienoa nähdä, että kyseisessä päiväkodissa panostettiin lasten leikkiin ja sen merkitykseen kasvatuksellisesti.

Ensimmäisen viikon aikana lapset leikkivät paljon yhteisleikkejä, jossa mukana oli tyttöjä sekä poikia. Toisella viikolla yhteisleikkejä ei ollut niin paljoa kuin ensimmäisellä viikolla. Uskon tämän johtuvan siitä, että viikkojen välissä oli hiihtoloma, jolloin osa lapsista oli ollut lomalla. Kun he palasivat päiväkotiin, halusivat he etsiä tutut kaverinsa ja leikkiä heidän kanssaan, mikä ilmeni näin ollen tyttöjen ja poikien omina leikkeinä.

Yhtenä päivänä pojat yrittivät hakea huomioita tytöiltä pyytämällä heitä kotileikistä ostoksille kauppaleikkiin, tytöt eivät tulleet vaan keskittyivät omaan leikkiinsä. Poikien kauppaleikki loppui nopeasti kun tytöt eivät lähteneet mukaan yhteisleikkiin. Uloksmentäessä pojat keksivät, että he vakoilevat tyttöjä. Tytöt antautuivat ulkona taas omaan leikkiinsä ja pojat pyrkivät hakemaan huomiota heiltä vakoilemalla mutta tytöt eivät edes huomanneet.

Esimerkkitapaus tapahtui juuri loman jälkeisenä maanantaina. Pojat olisivat halunneet leikkiä tyttöjen kanssa ja näyttivät tarvitsevan heitä mukaan leikkiin, jotta heidän oma leikkinsä sujuisi. Tytöt keskittyivät kuitenkin omaan leikkiinsä, jonka lomassa jakoivat hiihtoloma kuulumisiaan.

Leikkien todenmukaisuus ja yhdistely olivat asioita, jotka kiinnittivät vahvasti oman huomioni. Lapsille annettiin mahdollisuus yhdistellä leikkejä arjen tapaan, esimerkiksi koti-kauppa-kampaajaleikissä. Arki tuotiin mukaan leikkiin todenmukaisella tavalla. Tytöt ja pojat pystyivät leikkimään yhdessä yhdistettyä leikkiä, mutta samalla kaikki leikkivät myös omaa leikkiään kotona, kaupassa ja kampaamossa. Leikki ei häiriintynyt vaikka lapset liikkuivat tilasta toiseen ja aikuinen mahdollisti lasten liikkuvuuden tiloissa. Leikin yhdistäminen toi mukaan lisää mielikuvista ja kertoi lasten kekseliäisyydestä, kuinka he osasivat yhdistää leikkinsä toimivaksi kokonaisuudeksi.

Huomasin myös, kuinka lasten oli helpompaa odottaa leikissä kuin leikin ulkopuolella. Esimerkiksi kampaamoleikissä lapset odottivat vuoroaan kampaajalle penkillä lu-

kien kirjoja. Samalla penkillä lapset odottivat myös vessaan pääsyä ilman leikkiä ja silloin odottaminen oli vaikeampaa. Leikki toi lapselle merkityksen miksi hänen tulee istua penkillä odottamassa, päästäkseen kampaajalle, mutta kun lapsi odotti vessavuoroaan, penkillä istumisella ei ollut enää niin suurta merkitystä.

Usein leikkiessään lapsi kykenee kontrolloimaan paremmin omaa käyttäytymistään kuin leikin ulkopuolella, kuten esimerkiksi kykenee odottamaan omaa vuoroaan kassajonossa. (Karling ym. 2008, 203.)

Kahden viikon aikana lapsilla oli yksi leikki, joka jatkui kolmena eri ajankohtana. Itse olin yllättynyt, kuinka vähän lapsilla oli jatkuvia leikkejä, joita he olisivat jatkaneet samalla kokoonpanolla myöhemmin uudelleen. Kyseinen leikki jatkui aina uudestaan vaikka lelut ja leikkitarvikkeet piti siivota ulkoilun tieltä pois. Samoja toistuvia leikkejä lapsilla kuitenkin oli, esimerkkinä koti- ja kauppaleikki, mutta ne jatkuivat usein eri kokoonpanoilla sekä teemoilla. Jäin miettimään, olisiko leikin jatkuvuuteen voitu vaikuttaa sillä, että leikkiä ei olisikaan tarvinnut siivota pois vaan sen olisi saanut jättää odottamaan seuraavaa leikkikertaa? Vaikkapa kotileikki olisi voinut jäädä odottamaan leikkijäänsä päiväunien ajaksi ja lapset olisivat voineet jatkaa leikkiä myöhemmin. Kotileikkiin tarkoitettu parvi oli erillinen osa päiväkodilla, ja sinne leikin olisi hyvin voinut jättää odottamaan myöhempää leikkiä. Päiväkodilla oli kuitenkin erikseen kauppaleikki- ja kotileikkihuoneet, joissa kyseisen leikin teeman mukaiset tavarat odottivat leikkijäänsä, se ei kuitenkaan lapsia innostanut jatkamaan samaa leikkiä kuin aiempaan ajankohtana. Kaikkia leikkejä olisi ollut lähes mahdotonta jättää odottamaan seuraavaa leikkikertaa koska osa leikeistä tapahtui nukkaritilassa, jossa leikit piti siivota pois sänkyjen tieltä.

Välillä lapsille tulisi antaa mahdollisuus jatkaa leikkejään eli heidän tulisi antaa jättää leikit ns. levälleen odottamaan leikin jatkumista. Voidaan esimerkiksi järjestää jokin tila sellaiseksi, että leikki on mahdollista jättää sinne odottamaan, varsinkin vanhimmat päivähöyrykät jatkavat mieluusti leikkejään. (Karling ym. 2008, 208.)

6.2 Opinnäytetyön prosessi

Olin lukenut ja perehtynyt leikin teoriaan ennen havainnoiteja ja huomasin havainnointieni lomassa oman suhtautumiseni muutoksen leikkiä kohtaan. Aloin miettiä en-

tistä tarkemmin omaa käyttäytymistäni leikin mahdollistajana. Huomasin pohtivani omia sanomisiäni, tekemisiäni, läsnäoloani sekä omia kommenttejani tarkemmin kuin aiemmin. Mietin, mitä lapselle kannattaa sanoa tai jättää sanomatta leikin lomassa, jotta leikki säilyy. Joskus aikuinen voi omilla tekemisillään ja sanomisillaan tyrehtyttää lasten leikin kokonaan. Menemällä lapsen kanssa samalle aaltopituudelle, leikkiin mukaan, mahdollistaa se aikuisen ohjeen kulkeutumisen lapselle paremmin kuin leikin keskeyttäminen.

Pojat leikkivät pyssyleikkiä ennen ulkoilua. Poikien kädet toimivat heidän aseinaan, etusormi oli suorana aseena piippuna ja peukalo liipaisimena. Tuli siivouksen, vessassa käymisen ja pukeutumisen aika. Pojat menivät vessaan ja tullessaan ulos sieltä ottivat he "käsipyssyt" saman tien käyttöön ampuen minua. Ihmettelin pojille, että ottivatko he pyssyt likaisiin käsiinsä?, jolloin toinen pojista tokaisi: *"Joo, meidän kannattaa pestä kädet ensin ettei pyssyihin tule pissaa ja kakkaa."*

Haastavaa havainnointien tekemisessä oli, että en saanut mennä lasten leikkiin mukaan. Lapset pyysivät mukaan leikkiin ja olisivat halunneet kertoa tarinoita, mutta minun piti pysytellä havainnoijan roolissa, jotta pystyin tarkkailemaan leikkiä.

6.3 Pohdintoja arjen kasvatustyöhön

Koska leikin havainnointi on tärkeää päiväkodissa, jäin miettimään, että voisiko sille järjestää lisää aikaa esimerkiksi lisäämällä havainnointiajan jonkin työvuoron yhteyteen. Aamu- ja iltavuorossa olevilla työntekijöillä on selkeät tehtävät mitä heille kuuluu päivän aikana, joten voisiko vuoroon sisällyttää myös leikin havainnoinnin. Tällöin jokaiselle työntekijälle saataisiin aikaa leikin seuraamiseen ja havainnointiin.

Havainnoinneissani nousi esille eri-ikäisten lasten leikin kesto. 3- ja 5-vuotiaat lapset leikkivät keskenään todella pitkiä aikoja mutta vaikuttivatko lasten leikin keston leikin idea vai se, että vanhemmat lapset saivat toimia leikin ohjaajina? Huomasin, että kun 3-vuotiaat leikkivät keskenään tai 5-vuotiaat leikkivät keskenään leikin kesto ei ollut läheskään samaa luokkaa kuin yhteisleikissä. Mikä tähän oli syynä?

Havaitsin myös, että lapset valitsivat aina tutut ja turvalliset leikit sekä samat leikkikaverit. Pohdin, että olisiko mahdollista vaikuttaa leikkeihin sekä leikkikaverihin, ja

kuinka se mahdollisesti vaikuttaisi leikin sisältöön ja kestoihin? Tällaisessa järjestyksessä on tietenkin huonona puolena se, että leikki ei olisi enää lasten omaehtoista vaan aikuisen määräämää.

Mielenkiintoista oli, että päiväkodin henkilökunta oli valmiita siirtämään ohjattuja tuokioita pois leikin tieltä mutta kuitenkin suurin osa leikeistä loppui siivous- ja ulkoi-lukehotukseen. Jatkoa ajatellen voisi tutkia, että kuinka leikit jatkuisivat ja kuinka pitkään jos lasten annettaisiin itse lopettaa leikkinsä rauhassa ilman muita kehotuksia.

LÄHTEET

- Hakkarainen, P. 2008. Pedagogiikan palikat. Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Johdatus varhaiskasvatukseen ja – kehitykseen. Porvoo: WSOY, s. 99–107.
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, s. 54–66.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2011. Leikin ensi askeleita. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, s. 67–76.
- Hintikka, M. 2009. Leikki, lapsuuden tärkein asia. Teoksessa: Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi, leikin kulta-aika. Helsinki: Tammi, s. 140–163.
- Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen, L. 2004. Leikistä totta: omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi.
- Hänninen, R. 2003. Leikki: ilmiö ja käsite. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kalliala, M. 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon: kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, s. 184–209.
- Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2008. Lapsen aika. 11. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Leikkivä ihminen: Lapsen oikeuksien päivä. 2001. Helsinki: Kauhavan kirjapaino.

	kotileikki	kauppaleikki	lääkärileikki	kampaamoleikki	oma leikki, mikä?	oma leikki, mikä?
ketkä leikkivät?						
aloitus klo.						
lopetus klo.						
miksi leikki loppui?						
leikin sisältö?						
aikuisen rooli?						
muuta huomioita:						

	kotileikki	kauppaleikki				
ketkä leikkivät?						
aloitus klo.						
lopetus klo.						
miksi leikki loppui?						
leikin sisältö?						
aikuisen rooli?						
muuta huomioita:						

Liite 3. Leikkien kestot ja päättymisten syyt

Taulukko2. Leikkien kestot

LEIKIN KESTO	KELLONAJAT	LOPETUKSEN SYY	LEIKKI	OSALLISTUJAT
40 min	8.45–9.25	siivous + ulkoilu	kotileikki	tytöt
15 min	8.45–9.00	levottomuus	kauppaleikki	pojat
35 min	8.45–9.20	levottomuus	ritarilinna	pojat
35 min	8.45–9.20	oma lopetus	omat lelut	tytöt
15 min	8.35–8.50	siivous + retki	kauppaleikki	tytöt
15 min	8.35–8.50	siivous + retki	pehmopalat	pojat + aikuinen
15 min	8.35–8.50	siivous + retki	heppaleikki	tytöt
20 min	8.35–8.55	siivous + retki	rakenteluleikki	pojat
35 min	14.30–15.05	siivous + ulkoilu	kauppaleikki	pojat
53 min	14.15–15.08	siivous + ulkoilu	dinosaurisleikki	tytöt
45 min	14.20–15.05	siivous + ulkoilu	junaleikki	tytöt + pojat
20 min	14.20–14.40	toinen lapsi kotiin	heppaleikki	tytöt
65 min	14.20–15.25	siivous + ulkoilu	legoleikki	pojat
43 min	14.27–15.10	siivous + ulkoilu	jääkiekkoleikki	pojat
30 min	14.30–15.00	siivous + ulkoilu	lääkärileikki	tytöt
20 min	14.40–15.00	siivous + ulkoilu	kauppaleikki	pojat
55 min	14.05–15.00	siivous + ulkoilu	dinosaurisleikki	tytöt
55 min	14.05–15.00	siivous + ulkoilu	legoleikki	pojat
17 min	14.15–14.32	kyllästyminen	ritarilinna	pojat
35 min	14.15–14.50	siivous + ulkoilu	rakenteluleikki	pojat